

Në shkallë që lëkunden:
Rreth të drejtave të njeriut dhe **KOVID 19**
në Maqedoninë e Veriut pas derogimit nga
Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut

Shkup, Prill 2020



Instituti
për
politikë
evropiane.
Shkup

Botues:
Instituti për Politika Evropiane - Shkup

Redaktore:
Dr. Simonida Kacarska

Autore:
Biljana Kotevska

Dizajni grafik:
Relativ

Shkup, Prill 2020



Ky botim është bërë i mundur me mbështetjen e programit CIVICA Mobilitas. Mendimet e shprehura në këtë botim janë të autorëve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e donatorit.

PËRMBAJTJE

Hyrje	04
Bazat e derogim	06
Vëllimi i derogimit	10
Kohëzgjatja dhe përfundimi i derogimit	12
Monitorimi i derogimit	13
Hapat e nevojshëm	15

HYRJE

Pas shqetësimit për ndikimin e infeksionit të ri viral, i cili ka arritur shkallë pandemike, mbi qasjen në shërbimet shëndetësore¹ (përfshirë abortin² dhe shëndetin mendor³), të drejtat e punëtorëve⁴ (përfshirë gazetarët⁵), korrupsionin,⁶ të drejtat e personave të privuar nga liria⁷ dhe viktimat e trafikimit me njerëz dhe shfrytëzimit,⁸ si dhe ndikimin mbi barazinë gjinore,⁹ përfshirë edhe përmes rritjes së pritshme të dhunës në familje,¹⁰ nga disa ditë më parë erdhi edhe një hap i prituri, që vlen të shqyrtohet. Përkatesisht, Maqedonia e Veriut derogoi¹¹ nga Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNJ)¹² në lidhje me gjendjen e jashtëzakonshme të vendosur për shkak të përhapjes së KOVID-19.¹³ Deri përpara se të përmbillet ky tekst, Sekretari i Përgjithshëm i Këshillit të Evropës kishte marrë raporte për derogim edhe nga Shqipëria, Armenia, Estonia, Gjeorgjia, Letonia, Moldavia, Rumania dhe Serbia.¹⁴

- 1 Laboratori i investigimit dhe raportimi, „Testet e KOVID-19: E drejtë ose privilegj në rast të pandemisë“(02.04.2020), (Истражувачка репортерска лабораторија, „КОВИД-19 тестови: Право или привилегија во време на пандемија“) (02.04.2020), <https://irl.mk/video-kovid-19-testovi-pravo-ili-privilegija-vo-vreme-na-pandemia/>
- 2 HERA, „Çfarë duhet të dimë në lidhje me kujdesin për abortin gjatë KOVID-19“ (ХЕРА, „Што треба да знаеме за абортусната грижа за време на КОВИД-19“) (06.04.2020), <https://hera.org.mk/abortusnata-grizha-za-vremena-kovid-19/?fbclid=IwAR3XkiPTVQRWWqaqbprZrZ1ykdFyMANZXzO37z6OXD9h8wjmlHAzoXl6qLA>
- 3 Ivo Kipovski, „Грижа за менталното здравје: Справување со социјална дистанца, карантин и изолација“, Медуза (18.03.2020), <https://meduza.mk/fem-101/grizha-za-mentalnoto-zdravje-spravuvanje-so-sotsijalna-distantna-karantin-i-izolatsija/>
- 4 Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut të Republikës së Maqedonisë, „Infografik: Të drejtat e punës në kohën e koronavirusit (10 mars - 31 mars)“, <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2020/03/1-infographic-mkd.pdf?fbclid=IwAR0mqmqcXBkuGjCjOqkfbW3Ut1HvRwkGIEYkVVbYECduuTJqCaNAp21nvFc>
- 5 Shoqata e Gazetarëve të Maqedonisë, „SSNM dhe AJM: Shkarkimi i gazetarëve nuk duhet të jetë masa e parë për të trajtuar krizën“ (01.04.2020), <https://znm.org.mk/сснм-и-зним-отпуштање-новинари-не-смеет-д/?fbclid=IwAR0b3TTMAo2EwS7o-PeXuCMZtP7F7t6plf86vYp0bXdkOkywPd3foI00vo>
- 6 Platforma e Organizatave të Shoqërisë Civile për Luftimin e Korrupsionit, „Deklaratë e Përbashkët e SCPC dhe Platforma e Organizatave të Shoqërisë Civile kundër Korrupsionit“ (08.04.2020), <http://antikorupcija.mk/mk/record.php?id=1191&mv=3&fbclid=IwAR3JKuNA6WlqyCCYSAOHM9F96e6zxnXVIO8aDKyWHDsR01qRo7UOEgE>
- 7 Shoqata Maqedonase e Avokatëve të Rinj dhe Komiteti i Helsinkit të Drejtat e Njeriut të Republikës së Maqedonisë „Njoftim për publikun për rekomandimet e paraqitura pranë institucioneve kompetente për mbrojtjen e personave të privuar nga liria në kushte të virusit pandemik KOVID 19“, *Shoqata Maqedonase e Avokatëve të Rinj* (01.04.2020), <https://myla.org.mk/2020/04/известување-до-јавноста-за-поднесени/>
- 8 La Strada, „Ndikimi i COVID-19 në mbrojtjen e të drejtave të viktimave të trafikimit njerëzor dhe shfrytëzimit“ (нд), <http://lastrada.org.mk/vli-anieto-na-covid-19-vrz-zashtitata-na-pravata-na-zhrvtite-na-trgovia-a-so-lu-e-i-eksloataci-a/?fbclid=IwAR1FxcVSTdsYoG1NjirtCPP8pn7hVgE6pxtzgfniZJMcA9SOnkGMTqu4>
- 9 Qendra për kërkim dhe krijimin e politikave „Kovid 19 dhe gjinia“ (Центар за истражување и креирање политики, „Covid 19 и родот“ (23.03.2020)) <http://www.crpm.org.mk/wp-content/uploads/2020/03/Covid-19-i-rodot.pdf?fbclid=IwAR0jmvVFX03hzmucEnQdwRrBsGLjrtIFxaFhQD4DHmxuByrecnREIDpwgzc>
- 10 Rrjeti Kombëtar i Dhunës ndaj Grave, „Komunikatë për shtypin: Rritja e rrezikut nga dhuna në familje dhe dhuna nga partneri intim gjatë periudhës së jashtëzakonshme“ (19.03.2020), <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/19-03-2020-soopshtenie-za-mediumi-zgolemen-rizik-od-semejno-i-intimno-partnersko-nasilstvo-vo-period-na-vonredna-sostojba/?fbclid=IwAR0EsPm27iu9WWEFLVfowuPRjn0isSxN8w5qkKwDWWKHJ1FQfk368LVPWqQ>; Kalia Dimitrova, „„Дома“ не е безбедно за сите“, Медуза (20.03.2020), <https://meduza.mk/fem-101/doma-ne-e-bezbedno-za-site/>
- 11 Council of Europe - Directorate of Legal Advice and Public International Law, Note Verbale, JJ9021C Tr./005-232, (02.04.2020), <https://rm.coe.int/16809e1288>
- 12 Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut (viti 1950 në pajtim me Protokolet nr. 11 dhe 14 me prrotokolet nr. 4, 6, 7, 12, 13 и 16; versioni në shqip), https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SQL.pdf
- 13 Vendimi për shpalljen e ekzistimit të gjendjes së jashtëzakonshme, Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, 6p.68 (18.03.2020).
- 14 Council of Europe, Reservations and Declarations for Treaty No.005 - Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms - Declarations in force as of today (Status as of 08/04/2020), https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/declarations?p_auth=qX42QIL0

Ky duket si hap i radhës tej i pritshëm, pasi vendi shpalli gjendjen e jashtëzakonshme. Sidoqoftë, ne besojmë se është e rëndësishme të mbani parasysh se rëndësia, vlerësimi dhe pasojat e derogimit do të varen jo vetëm nga modeli dhe mënyra e lëvizjes fillestare - paraqitja e njoftimit për derogim,¹⁵ por edhe nga të gjitha hapat e mëtutjeshëm që do të ndërmerren vendi deri në ditën kur pushon derogimi. Këto do të jenë elemente mbi të cilët do të përqendrohet Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut (GJEDNJ) kur të shqyrtohen rastet që lidhen me masat që janë marrë ose që nuk janë marrë nga shtetet gjatë krizës KOVID-19. Sidoqoftë, më tej dhe po aq e rëndësishme, siç thekson Agjencia e të Drejtave Themelore të Bashkimit Evropian (FRA), kjo krizë do të paraqesë një sfidë të re për gjykatat vendase, të cilat do të duhet të vlerësojnë domosdoshmërinë dhe proporcionalitetin e masave të paraqitura në rastet në lidhje me këto masa.¹⁶

Prandaj, këtu do të trajtojmë disa pika në lidhje me këtë derogim: bazën e derogimit, shtrirjen e derogimit, kohëzgjatjen dhe përfundimin e tij. Në përfundim të këtij teksti propozojmë disa hapa që mendojmë se duhet të ndërmerren në lidhje me këtë derogim, të cilat bazohen në detyrimet e shtetit sipas kësaj Konvente nga të cilat nuk mund të derogohet dhe kanë të bëjnë me faktin që shteti ka detyrim të na e bëjë ne dhe jo për ne.¹⁷ Në një kohë kur për shkak të seriozitetit të situatës dhe rrezikut për shëndetin dhe jetën e njeriut siç pritej, ekziston një mbështetje e madhe publike për masa kufizuese dhe kufizim i një pjese të të drejtave të njeriut,¹⁸ përgjegjësia e Qeverisë për të mos e tejkalar ligjoren, proporcionalen dhe të nevojshmen është edhe më e madhe.

Deri më tani,

- *Shqipëria,*
- *Armenia,*
- *Estonia,*
- *Xhorxhia,*
- *Letonia,*
- *Moldavia,*
- *Rumania,*
- *Maqedonia e Veriut*
- *dhe Serbia*

*kanë raportuar
derogime nga KEDNJ
në lidhje me krizën
KOVID-19.*

¹⁵ Council of Europe - Directorate of Legal Advice and Public International Law, Note Verbale, JJ9021C Tr./005-232, Council of Europe (02.04.2020), <https://rm.coe.int/16809e1288>

¹⁶ Fundamental Rights Agency, 'Coronavirus Pandemic in the EU — Fundamental Rights Implications (01 February – 20 March 2020)' (April 2020), https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-coronavirus-pandemic-eu-bulletin-1_en.pdf

¹⁷ Këtë paralele e tërheq nga Natasha Mavronikola („to do to us rather than for us“) Burimi: Natasha Mavronikola, 'Positive Obligations in Crisis', *Strasbourg Observers* (07.04.2020), <https://strasbourgobservers.com/2020/04/07/positive-obligations-in-crisis/>

¹⁸ European Union Agency for Fundamental Rights, 'Coronavirus pandemic in the EU - Fundamental Rights Implications - Bulletin 1' (April 2020), https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-coronavirus-pandemic-eu-bulletin-1_en.pdf, 14.

BAZA PËR DEROGIM

Të gjitha Palët Kontraktuese kanë mundësi të padiskutueshme, në bazë të KEDNJ-së, të heqin dorë nga detyrimet e caktuara që rrjedhin nga kjo Konventë për një periudhë të caktuar kohore dhe në kushte të caktuara. Sipas nenit 15 „Derogimi në rastet e gjendjes së jashtëzakonshme“, kjo mundësi është e disponueshme për ta në rast të „luftës ose ndonjë rreziku tjetër që i kanoset jetës së kombit“¹⁹ por ai duhet të përdoret në një „mënyrë të kufizuar dhe me mbikëqyrje“ (ang. „limited and supervised manner“)²⁰ dhe nuk duhet të përfshijë nenet 2 (e drejta e jetës),²¹ 3 (ndalimi i torturës), 4 (1) (ndalimi i skllavërisë dhe punës së detyruar), 7 (ndëshkimin pa ligj), 4 të Protokollit 7 (dënimi i dyfishtë për të njëjtën vepër), si dhe Protokollit 13 (veçanërisht Nenin 2) dhe Protokollit 6 (veçanërisht Neni 3).

Neni 15 parashikon kushte materiale dhe procedurale në mënyrë që derogimi të konsiderohet i lejueshëm.²² Ekzistojnë tre kushte kryesore materiale:

¹⁹ Neni 15 „Derogimi në rastet e gjendjes së jashtëzakonshme“ thotë:

- „1. Në rast lufte ose rreziku tjetër publik që i kanoset jetës së kombit, çdo Palë e Lartë Kontraktuese mund të marrë masa që lu shmangen detyrimeve të parashikuara nga kjo Konventë, vetëm për aq sa e kërkon situata, me kusht që këto masa të mos jenë të papajtueshme me detyrimet e tjera sipas të drejtës ndërkombëtare.
2. Dispozita e mësipërme nuk lejon asnjë shmangie si nga neni 2, me përjashtim të rastit të vdekjes që vjen si pasojë e akteve të ligjshme të luftës, ashtu edhe nga nenet 3, 4 (paragrafi 1) dhe 7.
3. Çdo Palë e Lartë Kontraktuese që ushtron këtë të drejtë derogimi e mban plotësisht të informuar Sekretarin e Përgjithshëm të Këshillit të Evropës për të gjitha masat e marra dhe arsyet pse ato janë marrë. Gjithashtu, ajo duhet të informojë Sekretarin e Përgjithshëm të Këshillit të Evropës për datën në të cilën këto masa kanë humbur fuqinë dhe dispozitat e Konventës vihen sërish në zbatim të plotë.

²⁰ European Court of Human Rights, Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights Derogation in time of emergency (Updated December 2019), https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_15_ENG.pdf

²¹ Me përjashtim të rasteve të vdekjes në rrethana të justifikuara nga lufta.

²² Robin C A White and Clare Ovey, *Jacobs, White & Ovey: T Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut* (OUP, Sbotimi i , 2010).

- (1) **Gjendje e jashtëzakonshme:** Është e nevojshme të përcaktohet ekzistenca e një emergjence që kërcënon jetën e kombit. Kjo u përcaktua në rastin e parë që e vendosi KEDNJ – rasti *Loles kundër Irlandës si një "gjendje e jashtëzakonshme krize ose emergjence që godet gjithë popullatën dhe kërcënon jetën e organizuar të komunitetit që e përbën shtetin"*.²³ Për këtë element, Gjykata zakonisht pranon vlerësimin e shtetit, sipas disa gjyqtarëve të kësaj gjykate, ndoshta edhe tepër haptas.²⁴ Deri më tani, vetëm në një rast ka ndodhur që të hidhet poshtë argumentimi i i shtetit se ka pasur një urgjencë dhe se në fakt bëhej fjalë për një veprim dashakeq nga shteti.²⁵
- (2) **Domosdoshmëria :** Masat e paraqitura duhet të jenë tejet të domosdoshme, të vlerësohen ndaj specifikave të situatës. Në *Aksoy kundër Turqisë*, Gjykata konstatoi se ky element i "mbikëqyrjes evropiane" do të zbatohet sipas rrethanave të situatës, duke marrë parasysh natyrën e të drejtave të prekura nga derogimi dhe rrethanat që çuan në të, si dhe kohëzgjatjen e tij.²⁶ Duke vlerësuar nëse masat janë rreptësisht të nevojshme, Gjykata do të vlerësojë nëse ato janë (i) të domosdoshme (ang. necessary) për t'u marrë me kërcënimin për jetën e kombit, (ii) proporcional, d.m.th. nuk janë më të mëdha se sa duhet në situatën specifike, dhe (iii) me kohëzgjatje të përshtatshme, d.m.th. Sapo ka kaluar nevoja për vendosjen e masave, ato u ndërprehen. Për më tepër, është e nevojshme që masat e paraqitura të merren në përgjigje të situatës emergjente dhe në atë drejtim të justifikohen, si dhe të merren masa kundër abuzimit të mundshëm të tyre.²⁷
- (3) **Ligjshmëria:** Masat duhet të jenë në përputhje me detyrimet e tjera të shtetit sipas të drejtës ndërkombëtare, d.m.th. nuk duhet të ketë konflikt midis detyrimeve të tjera ekzistuese të shtetit sipas kësaj të drejte, ose sipas normave zakonore të kësaj të drejte.

23 *Lawless v Ireland* (1979-80) 1 EHRR 1.

24 *Jacobs, White dhe Owy* citojnë mendimin e veçuar të gjyqtarit Walsh për *Branigan dhe McBride kundër Mbretërisë së Bashkuar si një shembull*. Burimi: Robin C A White and Clare Ovey, *Jacobs, White & Ovey: The European Convention on Human Rights* (OUP, 5th edition, 2010):118.

25 David John Harris et al, *Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights* (OUP, 4th edition, 2018), стр.814.

26 *Aksoy v Turkey* (1997) 23 EHRR 553.

27 Robin C A White and Clare Ovey, *Jacobs, White & Ovey: The European Convention on Human Rights* (OUP, 5th edition, 2010):119-220.

Kushti procedural është një akt zyrtar ose publik i derogimit dhe njoftimit të Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Evropës për derogimin në bazë të nenit 15, arsyet për të, masat e marra si pasojë e derogimit, si dhe njoftimi për përfundimin e derogimit. Afati kohor për paraqitjen e njoftimit nuk është rregulluar në nenin 15. Në *Loles Gjykata* konstatoi se kjo duhet të bëhet „pa vonesë”.²⁸ Në rastin konkret, njoftimi 12 ditë pas miratimit të vendimit të brendshëm u konsiderua në përputhje me kërkesën për një njoftim të tillë. Është e rëndësishme të theksohet se vlerësimi i masave është dhënë duke monitoruar zhvillimin e kontekstit, d.m.th. ai do të përfshijë një përmbledhje të situatës para dhe pas miratimit të masave, shumë pak tolerancë për retroaktivitetin dhe kërkesë për shfuqizimin e detyrueshëm të tyre sa më shpejt pasi që të pushojnë rrethanat për futjen e tyre.²⁹

Në kushtet e KOVID-19, nëse derogimi nga KEDNJ është i nevojshëm ose i dëshirueshëm, ose të dyja është një çështje për të cilën debatohet shumë këto ditë.³⁰ Sipas Alan Green, kjo është „më e afërta që do arrijmë në një” gjendje emergjente ideale „- vetë situata për të cilën u hartua [neni 15]. ... Mosarritja e shfrytëzimit të mundësisë sipas nenit 15 të KEDNJ-së mbar rrezikun e normalizimit të fuqisë së jashtëzakonshme dhe rivlerësimit të përhershëm të mbrojtjes së të drejtave të njeriut në drejtim të poshtëm.”³¹ Konstantin Deciaru, konsideron nga ana tjetër se te drejtat në KEDNJ, ashtu si janë përcaktuar, janë mjaft fleksibël për t’iu përshtatur krizës me COVID 19. Përveç kësaj, ai beson se tani më shumë se kurrë është e nevojshme „të kërkohet përgjegjësi nga autoritetet dhe të vendoset një kufi në dhënien e kompetencave të reja të gjëra për ekzekutivin.”³² Duket se konsensusi ekziston vetëm rreth asaj se shtrirjen e pasojave nga (mos) derogimi i tanishëm do ta dimë vetëm pas disa vitesh, kur rastet e para që lidhen me krizën KOVID-19 do të fillojnë të arrijnë në gjykatë.

28 *Lawless v Ireland* (1979-80) 1 EHRR 1, 62.

29 Jacobs, White dhe Ovi, f.122.

30 Strasbourg Observers hapën një sondazh mbi këtë temë dhe rezultatet e deritanishme tregojnë se opinionet deri më tani janë të ndara midis opsioneve „derogimi nuk është as i nevojshëm as i dëshirueshëm” dhe «derogimi është i nevojshëm dhe i dëshirueshëm». Burimi: <https://strasbourgoobservers.com/2020/04/02/to-derogate-or-not-to-derogate-poll-on-emergency-covid-19-measures/>

31 Alan Greene, ‘States should declare a State of Emergency using Article 15 ECHR to confront the Coronavirus Pandemic’, Strasbourg Observers (01.04.2020), <https://strasbourgoobservers.com/2020/04/01/states-should-declare-a-state-of-emergency-using-article-15-echr-to-confront-the-coronavirus-pandemic/>

32 Kanstantsin Dzehtsiarou, ‘COVID-19 and the European Convention on Human Rights’, Strasbourg Observers (27.03.2020), <https://strasbourgoobservers.com/2020/03/27/covid-19-and-the-european-convention-on-human-rights/>

Maqedonia e Veriut shfrytëzoi rastin të derogohej edhe sipas nenit 15. Në seancën e 30-të, Qeveria miratoi „Informacionin mbi nevojën për njoftim deri te Sekretari i Përgjithshëm i Këshillit të Evropës për devijim të Republikës së Maqedonisë së Veriut nga disa nene të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut, në përputhje me nenin 15 të Konventës, dhe si pasojë e pandemisë COVID-19.“³³ „Përveç ritheksimit të arsyeve për futjen e gjendjes së jashtëzakonshme, d.m.th pandeminë COVID - 19, Qeveria në mënyrë specifike thekson “mbrojtjen e shëndetit” si një bazë të ligjshme për kufizimin e këtyre të drejtave në mënyrë që të mund të marrë masa për të adresuar rreziqet serioze shëndetësore të popullsisë ose të pjesëve të veçanta të popullsisë, me kusht që kjo të jetë: e paraparë me ligj, e nevojshme në një shoqëri demokratike dhe e drejtuar në veçanti në parandalimin e sëmundjes ose kujdesen për të sëmurët³⁴ „Në njoftimin adresuar Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Evropës, Qeveria ka theksuar se është e detyruar të shmang një pjesë të detyrimeve sipas nenit 8 (e drejta e respektimit të jetës private dhe të familjes), nenit 11 (e drejta e tubimit dhe shoqërimit), nenit 2 Protokollit i parë (e drejta e arsimimit) dhe nenit 2 nga Protokollit nr. 4 (e drejta e lëvizjes).“³⁵

Maqedonia e Veriut ka deroguar nga neni 8 (e drejta për respektimin e jetës private dhe të familjes), neni 11 (liria e tubimit dhe asociimit), neni 2 i Protokollit të parë (e drejta e arsimit) dhe neni 2 i Protokollit Nr. 4 (liria e lëvizjes).

Baza për derogim

33 Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut, „Nga Seanca e 30-të e Qeverisë: Vendet e rajonit dhe BE kanë rënë dakord për korridoret e gjelbërta për të lehtësuar transportin dhe tregtinë e produkteve parësore“(27.03.2020) <https://mada.mk/node/20774>

34 Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut, „Nga Seanca e 30-të e Qeverisë: Vendet e rajonit dhe BE-së kanë rënë dakord për korridoret e gjelbërta për të lehtësuar transportin dhe tregtinë e produkteve parësore“(27.03.2020) <https://mada.mk/node/20774>

35 Council of Europe - Directorate of Legal Advice and Public International Law, Note Verbale, JJ9021C Tr./005-232, Council of Europe (02.04.2020), <https://rm.coe.int/16809e1288>

VËLLIMI I DEROGIMIT

Kjo mundësi e shmangies nuk është pa kufizime.³⁶ Rezoluta 2209 (2018) e Asamblesë Parlamentare të Këshillit të Evropës shërben si një udhëzues i mirë për kufijtë brenda të cilave duhet të bëhet një derogim.

Ajo që duket se është më e vështira për t'u përcaktuar në rastin e derogimit të Maqedonisë së Veriut nga KEDNJ është proporcionaliteti i masave. Përkatësisht, masat janë marrë në lidhje me COVID19 dhe me qëllim të mbrojtjes së shëndetit publik. Sidoqoftë, rrallë thuhet arsyeja për të cilën merret masa dhe cili është vlerësimi i vendimmarrësve për ndikimin e kësaj mase. Ajo që e bën edhe më të vështirë vlerësimin e proporcionalitetit është fakti që është një virus i ri, kështu që nuk dihet shumë për përhapjen e tij, megjithëse ka gjetje fillestare shkencore për jetëgjatësinë e tij jashtë trupit të njeriut.³⁷ Për shkak të kësaj, është e lehtë të arrihet një justifikim i përgjithshëm për të gjitha masat që nënkuptojnë mbajtjen e distancës midis njerëzve. Por një masë e tillë e përgjithshme mund të ndikojë në mënyrë disproporcionale në grupe specifike, siç janë ata që marrin kujdes në baza të ndryshme. Ajo gjithashtu mund të kufizojë potencialin e komunitetit për ndihmë dhe mbështetje brenda tij, e cila mund të vazhdojë të përdoret nëse merren masa të tjera për të parandaluar përhapjen e infeksionit. Për shembull, ndihmë në sigurimin e ushqimit dhe ilaçeve për të moshuarit përmes mbështetjes së komunitetit.

Por ky distancim nuk i prek të gjithë njerëzit njësoj. Masat janë të përgjithshme dhe rrallë përshtaten me nevojat e grupeve specifike. Nga dokumentet e publikuara deri më tani dhe në dispozicion publik, nuk është e mundur të përcaktohet nëse dhe si është bërë vlerësimi i ndikimit të masave, në përgjithësi dhe në grupe specifike (as se si janë zgjedhur grupet për të cilat do të bëhet një vlerësim special). Kjo e bën të vështirë monitorimin nëse masat e paraqitura janë rreptësisht të nevojshme.

Për më tepër, veprimi në përputhje me KEDNJ do të thotë që përveç masave që përfshijnë ndalimet (për shembull, kufizime të përgjithshme ose specifike mbi të drejtën e lëvizjes së lirë), shteti duhet të vendosë masa që do të sigurojnë mbrojtje të përshtatshme. Kjo përfshin mbrojtje të synuar (për shembull, pajisje mbrojtëse për njerëzit e ekspozuar ndaj virusit), por edhe mbrojtje të përgjithshme, përmes një qasjeje efektive dhe jo-diskriminuese ndaj planifikimit të krizave dhe rritjes së kujdesit shëndetësor.³⁸

36 Parliamentary Assembly of the Council of Europe, 'Resolution 2209 (2018) State of emergency: proportionality issues concerning derogations under Article 15 of the European Convention on Human Rights', <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=24680&lang=en>

37 Centers for Disease Control and Prevention, 'How COVID-19 Spreads' <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/faq.html#how-covid19-spreads>

38 Natasha Mavronicola, 'Positive Obligations in Crisis', *Strasbourg Observers* (07.04.2020), <https://strasbourgobservers.com/2020/04/07/positive-obligations-in-crisis/>

Qasja jo diskriminuese ndaj planifikimit të krizave nënkupton jo vetëm mungesën e diskriminimit të drejtpërdrejtë, por edhe detyrimin për të prezantuar këndvështrime të ndryshme kur bëhet vlerësimi i ndikimit dhe efektivitetit të masave. Zakonisht, në kushte normale (jo kritike), vendimmarrësit u takojnë grupeve që nuk janë pjesë e grupeve më të marginalizuara, dhe në kushte krize një përjashtim i tillë përshkallëzon edhe më tej,³⁹ ku janë përjashtuar shumë grupe dhe nevojat e tyre. Për shembull, masat për të kufizuar lëvizjen mund të mos marrin parasysh gjendjen shëndetësore të grupeve të caktuara të njerëzve për të cilët ecja është pjesë e terapisë së përshkruar për një gjendje të veçantë shëndetësore. Për më tepër, detyrimet e marra tashmë për prezantimin e perspektivës etnike,⁴⁰ gjinore,⁴¹ si dhe perspektivën nga aspekti i aftësisë së kufizuar⁴² janë edhe më të rëndësishme në këtë situatë. Kësaj i duhet shtuar statusi social dhe personal dhe shoqëror, dhe për shkak të pasojave të mëdha që ka kjo krizë dhe që pritet të ketë në ekonomi. Për shkak të kësaj, është e nevojshme të bashkohen dhe të prezantohet një qasje ndër sektorial në planifikim, zbatim, monitorim dhe vlerësim, si dhe përfundimin e masave, në mënyrë që të minimizohet mundësia e efektit disproporcional negativ në grupet më të marginalizuara në shoqëri. Kjo qasje mund dhe duhet të përfshijë këndvështrime të tjera, pa marrë parasysh sa i vogël është numri i njerëzve që vlerësohet se do preken (për shembull, migrantët). Duke prezantuar një perspektivë ndër sektorial për planifikimin e krizave në lidhje me KOVID-19, do të shmangen të merren masat nga persona në pozitë të pushtetit për përfitimin e personave në pozitë të pushtetit. Për shembull, merrni parasysh masat që përfshijnë ofrimin e ndihmës financiare që do të përqendrohen vetëm në bizneset. Kjo do të thotë një hap drejt respektimit të detyrimit të shtetit për të njohur qëllimin e problemit (në këtë rast - shkakun e derogimit) sa më mirë që të jetë e mundur, në mënyrë që të jetë në gjendje të pretendojë se ka reaguar në mënyrë të duhur dhe jo-diskriminuese në situatën e dhënë.

39 Julie Lafrenière, Caroline Sweetman and Theresia Thylin, 'Introduction: gender, humanitarian action and crisis response', 27 Gender and Development 2 (2019), 187-201, 187-188.

40 Para së gjithash, me Marrëveshjen Kornizë të Ohrit.

41 Para së gjithash, kuadri ligjor dhe strategjik vendas.

42 Para së gjithash, duke aderuar në Konventën për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara.

KOHËZGJATJA DHE PËRFUNDIMI I DEROGIMIT

Derogimi duhet të ketë një kohëzgjatje të caktuar, d.m.th. shteti duhet ta informojë Sekretarin e Përgjithshëm kur fillon dhe kur përfundon. Kjo kohëzgjatje duhet të jetë në përputhje me qëllimin për të cilin është vendosur, d.m.th. sapo të pushojë nevoja për të, ajo duhet të ndërpritet. Në raste të tilla si ato të përfshira në nenin 15, pa dyshim që do të diskutohet vendosja e masave shtesë. Ky kriter vlen për të gjithë ata, përkatësisht kohëzgjatja e secilës masë individuale duhet të jetë e justifikuar.

Derogimi duhet të përfundojë sapo rrethanat në të cilat vendoset pushojnë së ekzistuari. Çdo vazhdim i masave të paraqitura përtej nevojës për to është e panevojshme dhe do të konsiderohet e pajustificuar sipas KEDNJ-së. Arsyetimi për kohëzgjatjen dhe nevojën e ndërprerjes nuk përfshin vetëm derogim të përgjithshëm, por edhe secilën masë veç e veç.

MONITORIMI I DEROGIMIT

Monitorimi i derogimit

Nevoja për monitorim të detajuar dhe transparencë të shtuar në lidhje me shmangien në këtë situatë gjithashtu buron nga mungesa e një mekanizmi për të monitoruar derogimin e vazhdueshëm. Përkatësisht, autorë të tjerë tashmë kanë paraqitur aftësinë e zvogëluar institucionale të Këshillit të Evropës për të monitoruar derogimet. Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut tashmë po funksionon me intensitet të zvogëluar⁴³ dhe me politikën e prioritetëve,⁴⁴ dhe mundësia e një mbikëqyrjeje të tillë nga Komisioni i Venecias për sundimin e së drejtës dhe Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Evropës është gjithashtu nën pikëpyetje.⁴⁵

Thirrja për transparencë nënkupton gjithashtu transparencë në lidhje me derogimin nga KEDNJ. Ky instrument është ndoshta instrumenti më i rëndësishëm në dispozicion të qytetarëve të këtij vendi për të mbrojtur të drejtat e tyre, dhe sepse ky është një instrument që gëzon globalisht reputacionin e një prej mekanizmave më efektivë për mbrojtjen e të drejtave të njeriut, por edhe për shkak të aftësisë së zvogëluar të gjyqësorit vendas për të ofruar drejtësi për shkeljet e të drejtave të njeriut. Çdo kufizim ose privim i së drejtës për mbrojtje sipas kësaj Konvente duhet të publikohet dhe shpjegohet qartë. Nuk ndodhi kështu me këtë derogim. Informacioni u përfshi në një deklaratë të seancës së qeverisë, por nuk u mor asnjë veprim i mëtutjeshëm për të informuar publikun se shteti po raportonte në gjykatën e Strasburgut se, gjatë kësaj periudhe, nuk mund të garantonte jetën tonë private dhe familjare, të drejtën e arsimit, lirinë e tubimit dhe e asociimit dhe lirinë e lëvizjes.⁴⁶

43 European Court for Human Rights, 'Press Release: Current activities at the ECHR during the global health crisis' (27.03.2020), <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-6670996-8872788>

44 European Court for Human Rights, 'The Court's Priority Policy', https://www.echr.coe.int/Documents/Priority_policy_ENG.pdf

45 Kushtrin Istrefi, 'Supervision of Derogations in the Wake of COVID-19: a litmus test for the Secretary General of the Council of Europe', *EJIL* (06.04.2020), https://www.ejiltalk.org/supervision-of-derogations-in-the-wake-of-covid-19-a-litmus-test-for-the-secretary-general-of-the-council-of-europe/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_campaign=ejil-talk-newsletter-post-title_2

46 Council of Europe - Directorate of Legal Advice and Public International Law, Note Verbale, JJ9021C Tr./005-232, *Council of Europe* (02.04.2020), <https://rm.coe.int/16809e1288>

Monitorimi i derogimit

Nevojitet transparencë e plotë në lidhje me nevojën, bazën, qëllimet, volumin dhe kohëzgjatjen e kufizimeve të paraqitura. Në këtë drejtim, raporti që Qeveria duhet të përgatisë dhe dorëzojë Presidentit në fund të 30 ditëve nga gjendja e deklaruar e jashtëzakonshme do të jetë veçanërisht e rëndësishme. Ky raport duhet të kontribuojë veçanërisht në sqarimin e objektivave të secilës prej masave individualisht, por edhe si grupime në tërësi, që është një nga elementët për të cilët publiku nuk është njoftuar qartë. Duke vepruar kështu, duhet të kihet parasysh se proporcionaliteti dhe domosdoshmëria janë elemente që duhet të respektohen për tërë kohëzgjatjen e derogimit. Me vendosjen e një perspektive ndësektoriale për menaxhimin e krizave gjithashtu do të çojë në nevojën për të prezantuar këtë perspektivë brenda mekanizmave për monitorimin e derogimit. Kjo nënkupton rritjen e aftësisë së sistemit për t'i njohur dhe marrë parasysh ato, si dhe t'u përgjigjet rreziqeve të ndryshme ndaj të cilëve ekspozohen njerëz të ndryshëm.

HAPAT E NEVOJSHËM

Sigurimi i parimit të mosdiskriminimit duke prezantuar një qasje kryqëzuese:

Me qëllim të minimizimit të mundësisë të një efekti negativ disproporcional ndaj grupeve më të marginalizuara të shoqërisë, është e nevojshme të bashkohen dhe të prezantohet një qasje kryqëzuese në planifikim, zbatim, monitorim dhe vlerësim, si dhe përfundimin e masave. Kjo është veçanërisht e rëndësishme për ata që preken më shumë nga masat e vendosura sesa të tjerët, dhe për shkak se proporcionaliteti i masave do të jetë një nga kriteret për vlerësimin e derogimit në rastet eventuale të ardhshme që do të arrinin para GJEDNJ. Organizatat e shoqërisë civile, të cilat janë akoma aktive në këtë periudhë,⁴⁷ mund të ndihmojnë duke identifikuar pengesat ose veçoritë e mundshme në lidhje me masat për grupet specifike me të cilat punojnë dhe të japin propozime specifike për adaptimin e tyre. Për më tepër, parimet ekzistuese duhet të respektohen në këtë situatë, dhe aspekti i krizës nuk mund të jetë një justifikim për të lënë pas dore ose lënë mënjanë disa nga detyrimet aktuale, siç është integritimi gjinor, ose duke marrë parasysh perspektivën gjinore, ose mundësinë e përfshirjes së personave me aftësi të kufizuara. Me futjen e një qasje të tillë kryqëzuese, do të respektohet detyrimi për veprim jo-diskriminues në marrjen e masave brenda derogimit të arsyeshëm.

Masa me evolucion, proporcionalitet dhe responsivitet të qartë:

Monitorimi dhe rivlerësimi i masave dhe, nëse është e nevojshme, rregullimi ose ndërprerja e tyre. Monitorimi i vazhdueshëm lejon jo vetëm që të nxirren përfundime nëse masat e paraqitura japin rezultatin e pritur, por edhe nëse ka nevojë për rregullimin ose ndërprerjen e tyre. Mbajtja në fuqi e masave për të cilat ka pushuar nevoja nuk do të konsiderohet e justifikuar nën KEDNJ.

47 Programi Civica Mobilitas ka vendosur një bazë të dhënash të aktiviteteve të organizatave të shoqërisë civile në lidhje me KOVID19: <https://civicamobilitas.mk/covid-19/>

Transparenca për prezantimin e masave, qëllimin e tyre, si dhe për monitorimin e tyre:

Nevojitet raportim i qartë dhe transparent për rrethanat në lidhje me derogimin. Kjo përfshin raportimin për qëllimin ose objektivat që duhet të arrihen me masa individuale, si dhe vlerësimin e shtetit për proporcionalitetin, nevojën e rreptë dhe bazën ligjore për to. Transparenca në lidhje me monitorimin e zbatimit të masave është e nevojshme për të pasur një përmbledhje të nevojës së vazhdueshme të ekzistencës së tyre.

Njohja e problemit:

Shteti ka detyrim të njohë problemin dhe të gjitha rrethanat e tij në mënyrën më të mirë të mundshme, në mënyrë që të hartojë dhe zbatojë siç duhet masat që do të arrinin qëllimin për shkak të të cilit fillimisht u derogua nga KEDNJ. Sigurisht, kjo përfshin njohuri të marra përmes veprimit që do të ishte në kuadër të asaj që e lejon Konventa. Për shembull, kjo mund të përfshijë kryerjen e një testimi në masë dhe në një mënyrë që të mbledhë të dhënat e nevojshme për të siguruar mbrojtje, siç kërkohet nga detyrimet e saj.

